

אגודת אזור

"ולקחתם אגודת אזור וטבלתם בדם אשר בסוף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסוף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר" (שמות יב כב).¹

שמות רבה פרשת בא פרשה יז סימן א

"ולקחתם אגודת אזור" (שמות יב כב). זהו שכתוב: "כל פעל ה' למענהו" (משלי טז ד) - אתה מוצא שכל מה שברא הקב"ה בששת ימי בראשית, לא ברא אלא לכבודו ולעשות בהן רצונו. ביום הראשון ברא שמים וארץ, ואף הם לכבודו בראם, שנאמר: "כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי" (ישעיה סו א), ואומר: "השמים מספרים כבוד אל" (תהלים יט).² וכן האור שברא לכבודו הוא, שכתוב: "עוטה אור כשלמה" (תהלים קד ב).³ מה נברא ביום שני? רקיע, לכבודו בראו, שיעמדו שם המלאכים ויהיו מקלסין אותו, שנאמר: "הללוהו ברקיע עוזו" (תהלים קנ א). מה ברא ביום שלישי? דשאים ואילנות, ומצינו שהדשאים מקלסין להקב"ה, שנאמר: "לבשו כרים צאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו" (תהלים סה יד).⁴ ומנין אף האילנות? שנאמר: "אז ירננו עצי היער מלפני ה'" (דברי הימים א טז). הרי אתה מוצא שבאילנות ציווה הקב"ה לעשות מצוות: בפרה אדומה ציווה להשליך בשריפתה עץ ארו ואזור, והזאת מי נדה ציווה לעשות באזור, וטהרת המצורע ציווה לעשות בעץ ארו ואזור, וכן במצרים ציווה להגיע הדם אל המשקוף ואל שתי המזוזות באזור, שנאמר: "ולקחתם אגודת אזור" (שמות יב כב). וכן ברא המים ביום ג' שכניסם מעל הארץ, ומשם קילוסו עולה, שנאמר: "מקולות מים רבים אדירים משברי ים, אדיר במרום ה'" (תהלים צג ד).⁵

מה נברא ביום רביעי? מאורות לכבודו בראם, שנאמר: "הללוהו שמש וירח, הללוהו כל כוכבי אור" (תהלים קמח ג). ביום ה' ברא עופות לכבודו, להקריב מהן קרבן, שנאמר: "ואם מן העוף עולה קרבנו לה'" (ויקרא א יד). מה נברא ביום שישי? בהמות, לכבודו בראם, וציווה להקריב מהם קרבן, שנאמר: "אדם כי יקריב מכם קרבן לה', מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" (ויקרא א ב); וברא בו אדם לכבודו, שנאמר: "הללו את ה' מן הארץ ... מלכי ארץ וכל לאומים ... בחורים וגם בתולות, זקנים עם נערים" (תהלים קמח ז-יב). הוי: "כל פעל ה' למענהו".⁶

¹ כבר עמדו על כך הפרשנים שמצוות אגודת האזור בנתינת הדם על הבתים היא דבר שמשם מצווה לבני ישראל ואינה מופיעה בציווי הקב"ה אליו. ראה רמב"ן שמות יב כא, אברבנאל שם ועוד. מה שהביאנו לדקדק שבעצם אנחנו דורשים פסוק שלא נקרא בקריאת למפטיר השבת, פסוק שנמצא בפרשת "משכו" ולא "החודש". אבל בקריאת הפרשות שלנו, וכן בסדרות הקריאה בארץ ישראל, הכל עניין אחד הוא ודולי המים יסלחו לנו אם "גלשנו" לדרשה שאולי מתאימה יותר לפרשת בא או לחג הפסח.

² הדרשן לא מביא פסוק מקביל על הארץ המספרת את כבוד ה' ואנחנו מנסים לעזור מהפסוק בחבקוק ג ג: "כִּסֵּה שָׁמַיִם הוֹדוּ וְתִהְיֶינָה מְלֵאָה הָאָרֶץ, או מתהלים מח יא: "כִּשְׁמֵךְ אֱלֹהִים כִּן תִּהְיֶינָה עַל קִצְוֵי אָרֶץ צִדְקַת מְלֵאָה מִיָּמֶיךָ" ואולי גם ישעיהו מב י. ובעצם למה לא מפרק קמח בתהלים אותו דורש הדרשן כמעט לכל אורכו: "הללו את ה' מן הארץ ... הַהַרִים וְכָל גְּבוּעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים".

³ היינו שהאור הוא לבושו של הקב"ה. השווה עם דניאל ב כב: "וְהַזְהֵרָא עִמָּה שָׂרָא". ראה המדרשים בתחילת פרשת תצוה וכן פרשת צו על המוטיב של הדלקת הנרות והעלאת האור לפני מי שהאור הוא לבושו וכולו אור.

⁴ פסוק זה יפה נדרש במקומות רבים על חידוש והתחדשות הטבע בתניו ובאביב ויפה לקשור אותו עם ראש חודש ניסן שחל השנה ביום שלישי, בו נבראה הצמחייה. ראה ילקוט שמעוני תורה פרשת בראשית רמז ח: "רבי יהושע אומר: מנין שבניסן נברא העולם שנאמר ותוצא הארץ איזהו חדש שהארץ מלאה דשאים הוי אומר זה ניסן ואותו הפרק זמן בהמה וחיה שמזדווגין זה לזה, שנאמר: לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר".

⁵ כל זה בשבח יום שלישי, פעמיים כי טוב, שבו נשלמה מלאכת המים ונבראה הצמחייה שחיותה מהמים. ראה עוד שיר הלל לירקות ולפירות באוצר המדרשים (אייזנשטיין) שירה עמוד 524: "ירקות שבשדה מה הם אומרים: תלמיה רוח נחת גדודיה ברביבים תמוגגה צמחה תברך. שבולת חטים מה היא אומרת: שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'. שבולת שעורים מה היא אומרת: תפלה לפני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו. שבולת שאר דגן מה היא אומרת: לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו. עצי השדה מה הם אומרים: אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ. גפן מה היא אומר: כה אמר ה' כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתוהו כי ברכה בו כן אעשה למען עבדי בבלתי ששחית הכל. תאנה מה היא אומרת: נוצר תאנה יאכל פריה ושומר אדניו יכובד. רמון מה הוא אומר: כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך. תמר מה הוא אומר: צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה. תפוח מה הוא אומר: כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי". אבל כאן מדובר במצוות, ומכולן בחר הדרשן באותן מצוות הקשורות דווקא לצמח הנחות מכולם, לאזור. או לשילוב של האציל מכולם, עץ הארז עם האזור, מוטיב ידוע שגם נראה להלן. יכול היה למנות מצוות מגפן (נסכים, ברכות), מתאנה (ביכורים), מזית (שמן למאור ולמנחות). ראה המשנה שהבאנו בשבת צו: "כל העצים כשרים למערכה, חוץ משל זית ושל גפן". ולא הם, אלא עץ הארז מחד, והאזור מאידך הם נציגי האילנות.

⁶ הדרשן משלים את מעגל הדרשה וחוזר לפסוק בו פתח מספר משלי: "כל פעל ה' למענהו", לא לפסוק: "ולקחתם אגודת אזור" מפרשתנו (מכאן אולי שבאמת זו דרשה על ספר משלי ולא דרשה על ספר שמות שנעזרת בפסוק מספר משלי). כך או כך, מעמד החיה והבהמה כמקלסים את הקב"ה דרך הקרבתם (אפילו בעקיפין האדם, שנברא כמותם ביום השישי, שמביא אותם לקרבן ובכך מהלל ומודה לקב"ה) הוא מעמד חריג. לא ברור מדוע לא יכול היה הדרשן, להביא את הפסוקים היפים מפרק קמח בתהלים בהם גם החיה והבהמה מהללים את בורא עולם: "הללו את ה' מן הארץ תנינים וְכָל תַּהֲמוֹת ... החיה וְכָל בְּהֵמָה רִמֵּשׁ וְצִפּוּר כָּנָף". והלוא הוא

סימן ב

דבר אחר: "ולקחתם אגודת אזור". זהו שכתוב: "כתפוח בעצי היער, כן דודי בין הבנים" (שיר השירים ב ג). למה נמשל הקב"ה לתפוח?⁷ לומר לך: מה תפוח זה נראה לעין כלא כלום, ויש בו טעם וריח, כך הקב"ה: ככל ממתקים וכולו מחמדים.⁸ ונראה לעובדי כוכבים ולא רצו לקבל התורה, והיתה התורה בעיניהם כדבר שאין בו ממש, ויש בו טעם וריח.⁹ ... אמרו ישראל: אנו יודעין כוחה של תורה, לפיכך אין אנו זזין מן הקב"ה ותורתו, שנאמר: "בצילו חימדתי וישבתי ופריו מתוק לחימי" (שיר השירים ב ג). וכן יש דברים שהן נראים שפלים וציוה הקב"ה לעשות מהן כמה מצות. האזור נראה לאדם שאינו כלום וכוחו גדול לפני האלהים שמשל אותו לארז בכמה מקומות: בטהרת מצורע, בשריפת הפרה; ובמצרים ציוה לעשות מצווה באזור, שנאמר: "ולקחתם אגודת אזור". וכן בשלמה אומר: "וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזור אשר יוצא בקיר" (מלכים א ג ג) - ללמדך שקטון וגדול שווים לפני הקב"ה. ובדברים קטנים הוא עושה נסים ועיי אזור שהוא שפל שבאילנות גאל את ישראל. הוי: "כתפוח בעצי היער".¹⁰

סימן ג

דבר אחר: "ולקחתם אגודת אזור" - כלומר, אני עושה אתכם אגודה לעצמי, אע"פ שאתם שפלים כאזור, שנאמר: "והייתם לי סגולה מכל העמים (שמות יט ה)."¹¹

מסכת סוכה דף יא עמוד ב

דתינא: לולב, בין אגוד בין שאינו אגוד כשר. רבי יהודה אומר: אגוד כשר, שאינו אגוד - פסול. מאי טעמא דרבי יהודה? יליף לקיחה לקיחה מאגודת אזור, כתיב התם: "ולקחתם אגודת אזור" (שמות יב), וכתוב הכא: "ולקחתם לכם ביום הראשון" (ויקרא כג), מה להלן באגודה - אף כאן נמי באגודה.¹²

שבת שלום, מחלקי המים

דורש כמעט את הפרק כולו, שיש בו השתקפות ימי בריאת העולם, הגם שלא בדיוק באותו הסדר. ראה גם שירת העופות והבהמות בפרק שירה, אוצר המדרשים (אייזנשטיין) שירה עמוד 524: "תרנגול מה הוא אומר? .. יונה מה היא אומרת ... נשר מה הוא אומר ... בהמה דקה טהורה מה היא אומרת ... בהמה גסה טהורה מה היא אומרת ... בהמה גסה טמאה ... שור, צבי, סוס, אריה ועוד ועוד. גם בהמות שאינו ראיות לקרבן, גם הן מהללות ומשבחות. האם מבקש הדרשן לומר שמעשה ההקדבה, בין מרצון בין שלא מרצון, הוא השבח הגדול מכולם?

⁷ הקב"ה הוא בנמשל, הדוד בשיר השירים, והרעיה, השולמית, היא כנסת ישראל. ומהו "בין הבנים"? מי הם הבנים?
⁸ אם לרע נזכרנו באתרוג שיש לו טעם ואין לו ריח, לא טעינו, וכבר עמדו פרשנים על הדמיון בין התפוח לאתרוג כשהמקור הוא התרוגם בשיר השירים לפסוק: "וריח אפך כתפוחים". ראה שיטת רבינו תם בתוספות שבת פח א: "דתפוח היינו אתרוג וריח אפך כתפוחים מתרגמין כריחא דאתרוגא". ראה גם פירוש תורה תמימה לשיר השירים פרק ב, הערות לה-מא שמרחיב בעניין. ונשמח עוד לשמוע מכל המומחים מהי תכונה מיוחדת זו של התפוח ש"נראה לעין כלא כלום". ועד שתגיע תשובתם, נמשיך בעסקי האזור.
⁹ הדרשן טוח להגן על התורה ולציין שאכן יש בה טעם וריח ואומות העולם טועים. ואף מביא ראיות מפסוקים, בקטע שהשמטנו: "טעם מנין? שנאמר (תהלים לד) טעמו וראו כי טוב ה'. ויש בו מאכל, דכתיב (משלי ח) טוב פריי מחרוץ ומפז. ויש בה ריח, שנאמר (שיר השירים ד) וריח שלמותיך כריח לבנון". טעם, ריח ומאכל!

¹⁰ האזור מסמל את הדבר הפשוט, השפל והנמוך שלכאורה אין בו חפץ. אך מי שמבין בדבר, יודע שהעין מטעה ומה שנראה לה כ"לא כלום" עשוי, בהתבוננות מעמיקה יותר, להתגלות כדבר שיש בו טעם ויש בו ריח. אדם כזה יודע שהדבר השפל ביותר, המסומל ע"י האזור, והדבר הגבוה, המסומל ע"י הארז, הם שווים קטון כגדול - לפני הקב"ה, מול הקב"ה, מול אמות מידה אלוהיות הרחוקות מאד ממשקפי בשר ואדם. אך הדרשה מורכבת יותר. הסיים: "הוי: כתפוח בעצי היער", ולא ב"ולקחתם לכם אגודת אזור" (ששוב אולי מוכיח שזו דרשה על שיר השירים שנלקחה לפרשתנו) מעורר מחשבה נוספת. כי מי הוא "התפוח" ש"נראה לעין כלא כלום"? לא התורה, לא עם ישראל, לא מצוות המושגות על אזור ושאר דברים שנראים שפלים, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו. הוא זה ש"נראה לעין כלא כלום". הוא זה שצריך לגלות שיש בו טעם ויש בו ריח. ואיך מגלים זאת? ע"י שהשווה קטון וגדול, ע"י שהורנו שהטהרה כגאולה נעשים ע"י מה שנראה לנו כשפל ונמוך. נראות הקב"ה בעולם היא דרך אגודת האזור.

¹¹ ובשמות רבה א לו שפלות האזור היא התשובה שעשו ישראל ערב יציאת מצרים: "ולקחתם אגודת אזור - כנגד שהשפילו עצמן לעשות תשובה כאזור". אגודת האזור (הטבולה בדם) מסמלת את המצב הירוד בו היו נתונים ישראל במצרים ואת נקודת המוצא ההתחלתית ממנה עלו עד "סגולה מכל העמים". ומאכן שאולי ראויה הייתה מצוה זו להיות נוהגת בכל פסח, אלא שכידוע הייתה זו מצווה לשעתה, לפסח מצרים ולא לפסח דורו. ראה מסכת פסחים פרק ט משנה ה: "מה בין פסח מצרים לפסח דורות? פסח מצרים מקחו מבעשור וטעון הזאה באגודת אזור על המשקוף ועל שתי מזוזות ונאכל בחפזון בלילה אחד ופסח דורות נוהג כל שבעה". ראה פירוש אבן עזרא לשמות יב כד שלכאורה, מלשון הפסוק ניתן היה להבין שגם מצוות אגודת אזור נוהגת לדורות, אלא שחכמים קבעו מה שקבעו: "ושמרתם את הדבר הזה - אלו היו המצוות לפי הנראה לנו, יורה זה הכתוב כי לעולם צוה השם לקחת אגודת אזור. רק קדמונו העתיקו כי ושמרתם את הדבר הזה על מצות ושחטו הפסח", היינו שלדורות מצוות שחיטת הפסח נוהגת, רק ללא אגודת האזור ונתינת הדם על הבתים.

¹² אנחנו חוזרים להשוואה עם ארבעת המינים והלולב, שהיא אולי "אגודת האזור" לדורות. ראה ויקרא רבה ל א: "א"ר אבא בר כהנא: משכר לקיחה אתה למד שכר לולב. לקיחה במצרים: ולקחתם אגודת אזור - בכמה היה מחיר שלו? בארבעה מניס. והוא גרם לישראל לירש ביזת הים, ביזת סיחון ועוג, ביזת ל"א מלך. לולב שעומד על האדם בכמה דמים וכמה מצוות יש בו על אחת כמה וכמה". ושנזכה לאגודה אחת כמאמר ספרי דברים צו: "יחד שבטי ישראל ... ולא כשהם עשויים אגודות אגודות", וביקרא רבה ל יב: "יקושרו כולם לאגודה אחת והם מכפרים אלה על אלה", "התקינו עצמכם לגאולה", כמאמר בראשית רבה צב ב.